

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з вивчення *змістовних модулів* дисципліни
«Філософія»,
що виносяться на самостійну роботу студента
денної форми навчання для спеціальностей ФЕУ:
7.03060101 – менеджмент організацій; 7,03050801 –
Фінанси і кредит; 7.03050901 – Облік и аудит;
7/03050701 – Маркетинг.

Навчально-методичні рекомендації з вивчення змістових модулів дисципліни «Філософія», що виносяться на самостійну роботу студента для спеціальностей ФЕУ: 7.03060101 – менеджмент організацій; 7.03050901 – Облік и аудит; 7/03050701 – Маркетинг.
/Укладач: Арсентьєва Г.О. Запоріжжя: ЗНТУ, 2013. – 14 с.

Укладачі:

доцент, к.філос.н.. Арсент'єва Галина Олександрівна

Рецензент:

зав.каф. філософії ЗДІА, доц., к.філос.н. Калюжний В.С.

Експерт:

к.економ.н., проф., каф.М і М, Кримская Л.О.

к.техн.н., доц. каф.обробки метала давл. Петрикiна Р.Я.

Вiдповiдальний за випуск:

к. філос. н., доцент каф. філософії ЗНТУ Повзло Олександр Миколайович

Затверджено
на засiданнi кафедри фiлософiї
Протокол № 1
вiд « » _____200

ЗМІСТ

Змістовий модуль 2.4. Російська філософія	4
Перелік тем рефератів та проблемних питань	8
Тести для перевірки знань	9
Перелік літератури	12
Інтернет-ресурси	14

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.4

ТЕМА : РОСІЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ

1. Філософська думка Русі.
2. Філософія Вол. Соловйова.
3. Російський космізм М.Ф.Федорова.
4. Філософія ноосфери Вернадського.

Ключові слова

Всеєдність – стан єдності світу і людини, який уособлює ідеал єдності й соборності на основі великого синтезу релігії, науки і філософії.

Сродність – початок, що об'єднує рід людини і природу.

Соборність – уособлення паритетних відношень світу і людини, єдність загального й одиничного, їх згоду та діалог.

Софійність – мудра співтворчість світу і людини.

Філософія в Росії аж до 19 ст. не виступала в своєму чистому вигляді. Філософія тут постає не як окрема система теоретичних знань, як на Заході, а як частина культури, як філософська думка, що включалася переважно до літератури та релігієзнавства. Водночас, будучи далекою від абстрактних проблем, філософська думка Русі не знала схоластики і не замикалася на функції служниці богослов'я, тому що саме воно усвідомлювало себе як слугу князівської влади.

Філософська думка стародавньої Русі зародилася в умовах синтезу трьох культур; язичницької, візантійської та монгольської. Формувалася вона з двох джерел: 1) народної культури, що в усній народній творчості зберігла попередні світоглядні уявлення язичницької доби і 2) християнської філософії. Але при всій опорі на народну духовну культуру книжкова творчість йшла здебільшого від богословів і церковності, які для обґрунтування релігійних догматів, їх основних положень змушені були звертатися до тих чи інших проблем про сутність буття, сутність людини, давати відповідь на цілий ряд питань світоглядного характеру. Відбувалося засвоєння і

творча переробка відповідно до руської дійсності елементів візантійської, а через неї еллінської та східної філософської культури. Формується духовна культура Русі, зростає уявлення про людину, гармонію її з навколишнім світом, культ інтелекту, слова, громадянства, патріотизму. Виникає своєрідне розуміння філософії як єдності знання про світ і вчення про те, як людині потрібно жити в цьому світі. Характерними особливостями давньої філософської думки Русі є:

1. Однорідність, соборність філософського знання.

2. Відсутність філософських шкіл і напрямків, значних відмінностей у поглядах мислителів, де філософська полеміка має, як правило, частковий характер.

3. Вона пропонувала мир між народами, і при загальній спрямованості на любов і відданість Вітчизні не страждала ні космополітизмом, ні націоналізмом. Отстоюючи ідею спільності людства, рівності народів, духовного вдосконалення людини, віру в її майбутнє.

4. Для соціально-моральних поглядів мислителів Русі властиве домінування загальнолюдських ідеалів Добра і Краси, устремління до духовних, а не матеріальних благ, почуття людської гідності, совісті, людяності, подвіжництва.

5. Висока оцінка знання поєднувалася з енциклопедичністю, високою книжною культурою, поважним ставленням до матеріальної і духовної культури минулого, розуму і таланту.

Подальший розвиток російської філософської думки пов'язаний з протофілософією російського просвітництва, з філософією словянофільства як вчення про самобутність і соборність Росії, з філософією раціоналізму: декабризмом, народничеством, російським марксизмом. Соціально-політична проблематика превалує у всіх цих вченнях. Що ж стосується філософських проблем, то вони або лише декларувались, або розглядались як щось другорядне. Вважається, що суто філософський підхід розпочинається в Росії з творчості Вол.Соловйова, який прагнув зробити синтез філософської та богословської думки, раціонального та ірраціонального типів філософствування, єднання західних та східних культурних традицій.

Вол.Соловйов звертає увагу на те, що людство є посередником між Богом і природою, завдяки любові людина наближає себе до Абсолюту, істинний предмет любові – це вічна

жіночність. Вол. Соловйов виступає за боголюдський союз людей, за Всесвітню церкву, яка сприяє встановленню на землі царства божого. Соловйов спрямував гуманістичні прагнення своїх філософських концепцій на пошуки непорушних основ суспільного життя – від соціально-політичних до духовних. На його думку, новим початком політичного переустрою світу повинно стати створення всесвітньої теократичної держави християнських народів на чолі з римським папою, а основою цього конгломерату народів і націй повинно стати слов'янство, свідомість якого не розбещена ні раціоналістичними філософськими теоріями, ні філософським позитивізмом з його культом науки, ні брехливими соціально-політичними вченнями. Стрижнем духовного життя нового світового товариства повинна стати релігійна віра, збережена в первозданній чистоті православною церквою. Для реалізації цієї ідеї Соловйов багато раз виїздив до Європи, зустрічався з європейськими монархами, переконував папу, що на цю місію його благословила сама Богородиця, але ці поїздки нічого не принесли. Зараз створена Міжнародна філософська спілка пам'яті Соловйова з відділеннями у Європі, Америці, на Близькому Сході. Філософія всеєдності виступає універсальною теорією осягнення буття, людської духовності, божественної сутності. Об'єднуючи християнський платонізм, німецький ідеалізм та науковий емпіризм, В.С.Соловйов ставить мету створити особливу філософію, здатну розкрити багатство догматів християнства, які перетворилися у мертву літеру, відірвану від життя. Нова філософія повинна об'єднати східне розуміння і західне знання.

Своєрідним продовженням ідей соборності і всеєдності є філософія російського космізму. Російська філософія одна з перших звернула увагу на те, що людина стала заложником науки й цивілізації, що вона загубила можливість держати собор із всім світом – космосом., домом, в який ще надо вселитися усім світом разом, суто за російським звичаєм. Російський космізм в якості альтернативи протиставлення “я” і “не-я” висуває систему “сродності – соборності – всеєдності – софійності – загальної справи – ноосфери”, де сродність світу і людини створює умову для соборності, паритетних відношень світу і людини, їх згоду. В свою чергу, соборність як ідеал згоди виступає початком всеєдності на основі совісті, співчуття та благудушності (людського в людині). Спільна справа – це вища мета і організація людської діяльності, якій передують сродність, соборність,

всесвітність, софійність і яка закладає передумови ноосфери як діалектичного заперечення біосфери. Пізнаючи закони природи та вдосконалюючи техніку, людство чинить певний вплив на хід процесів на Землі й навколоземному просторі. Антропогенна діяльність вже давно перевищила рівень геологічних змін. Ноосфера, що зароджується на Землі, має тенденцію до постійного розширення, перетворюючись в особливий структурний елемент космосу. Російський космізм закладає основи антропокосмічної парадигми суспільного розвитку, ноосферної за своєю метою і православно-християнської за забезпеченням цієї мети.

Серед прихильників філософії космізму достойне місце займає М.Ф.Федоров. Він вважав, що філософія не повинна бути філософією пояснення, а філософією перетворення знань в проєкт кращого світу. В процесі регуляції природи, управління її сліпими силами наука, техніка, філософія, історія, мистецтво разом повинні скасувати протиставлення в системі людина – природа і забезпечити їх гармонійний взаємозв'язок. За Федоровим, за своїм призначенням людина – це творець, воскреситель, регулятор, суб'єкт спільної справи. Але при умові: якщо вона буде у рамках соборності. На соборність претендує і соціалізм. Але, на думку Федорова, “соціалізм – обман; ріднею, братерством він називає товариство людей, чужих один одному, пов'язаних тільки зовнішньою користю”. За умовою соборності людина може виступати регулятором себе, Землі, Сонячної системи, Всесвіту, керівником атмосферних процесів, сейсмічних явищ. Людина, що радикально використовує надра Землі та енергію Сонця, може подолати смерть і здійснювати патрофікацію (оживляти померлих), вирішити проблему заселення Космосу та освоєння Всесвіту. Релігія, за Федоровим, - це вища санкція морального світопорядку, основа його непорушності. Бог – це не потойбічна сила, що творить світ із нічого, а Верховний Рішум, діючий через волю і свідомість людей. Філософія може вселяти віру в безмежні можливості людства.

Погляди російських космістів щодо ноосфери одержали резонанс в науково-філософських вишукуваннях В.І.Вернадського. Блискучий знавець більше 10 наук, він прийшов до філософських побудов на схилі віку. Осмисливши дані мінералогії та кристалографії, він прийшов до висновків, що кристал – це особлива форма простору, для якої характерна неоднорідність фізичних

властивостей в різних напрямках, це особлива форма життя. Простір і час планети неоднорідні, мозаїчні. Явищами поза простором і часом є кванти (неділимі порції енергії). Все інше підвладно часу (навіть коли здається, що змін не відбувається, в них відбуваються внутрішні перетворення). Мінерали теж підвладні часу. Таким чином, Вернадський в один рядок ставить живу і неживу природу як учасників єдиного геологічного процесу, звідси глибинний зв'язок органічного і неорганічного світу. Життя, залучаючи неорганічну речовину у вихор життя, у біологічну круговерть, здатне з часом проникати в раніш недоступні зони планети і збільшувати свою геологічну активність. Людина думкою проникає наверх і вниз планети. Людство – не додаток Всесвітнього розуму, а частина його. Природа створила розумну істоту, таким чином пізнаючи себе. У біосфері царство розуму з часом виходить в космос. Ноосфера – це нове геологічне явище. Наукова діяльність людини - це сила, змінююча біосферу. Вернадський виступав за створення єдиної (на державному рівні) наукової людської думки, яка є рішенням фактором у ноосфері, здатна створювати для майбутніх поколінь кращі умови життя. Постановка задач свідомого регулювання створення ноосфери дуже актуальна для сьогодення. Направленість в майбутнє – характерна риса ноосферного вчення, яке в сучасних умовах необхідно розвивати з усіх боків.

Перелік тем рефератів та проблемних питань

1. Як розуміти духовну передисторію російської філософії?
2. Етапи розвитку російської філософської думки.
3. Характерні особливості давньої філософської думки Росії.
4. Як розуміти тяжіння російської філософської думки до раціоналізму, але не європейському, а з російським моральним орієнтиром?
5. Сутність ідеї “християнської теократії” та “філософії всеєдності” Вол.Соловйова.
6. Теософія Вол.Соловйова.
7. Концепція людини М.Ф.Федорова.
8. Умови патрофікації, за М.Ф.Федоровим.
9. Умови виходу царства розуму із біосфери в ноосферу, за В.І.Вернадським.

Тести для перевірки знань

1. Російська філософія початку XX ст. тяжіла до:

- а) релігійно-філософських ідей;
- б) космізму;
- в) персоналізму;
- г) атеїзму і матеріалізму;
- д) софіології.

2. Западники прагнули до:

- а) сприйняття православного світогляду;
- б) укріплення монархії;
- в) вивчення історичного минулого;
- г) пізнання народного світогляду;
- д) зміни суспільно-політичного ладу.

3. Одним із принципів російської філософії початку XX ст. є антропоко- смізм, під яким розуміється

- а) діалог людини і світу;
- б) діалог суспільства і природи;
- в) паритетні відношення людини і Космосу.

4. Серед представників російської філософії чия філософія є синтезом філософської і богословської думки, раціонального та ірраціонального, єднанням західних і східних культурних традицій?

- а) М.Бердяєв;

- б) В.Солов'йов;
- в) М.Лосский.

5. Російський косміст Н. Ф. Фьодоров вважав Бога як

- а) потусторонню силу, що творить світ із нічого;
- б) Розум, що діє через волю і свідомість людей

6. Ноосфера

- а) зароджується на Землі;
- б) зароджується у Космосі;
- в) має тенденцію до постійного розширення;
- г) перетворюється в структурний елемент Космосу;
- д) впливає на хід процесів на Землі;
- є) впливає на хід процесів у навколоземному просторі.

7. Вчення В. І. Вернадського

- а) спирається на вже існуючу концепцію біосфери;
- б) є тим, на що спирається сучасна концепція біосфери.

8. Ноосфера, за Вернадським, є природнім явищем, яке у своїй основі

- а) більш глибоке і міцне, ніж історія людства;
- б) менш глибоке і міцне, ніж людська історія.

9. Світогляд славянофілів базувався на таких принципах:

- а) соборність;
- б) індивідуалізм;
- в) ідеалізація минулого;

- г) монархізм;
- д) православність;
- є) відміна кріпацтва.

10. Уособлення рівноправних відношень світу і людини, єдність спільного і

одиничного, їх згода і діалог в російській філософії отримало назву

- а) всеєдність;
- б) сродність;
- в) соборність;
- г) софійність.

11. Центральними темами філософії Вл. Солов'йова є

- а) всеєдність;
- б) софіологія;
- в) теософія;
- г) теократія;
- д) персоналізм.

12. Специфіка російського космізму у тому, що

- а) він розглядає космос як дім, до якого треба вселитися усім світом;
- б) він розглядає космос як дім, до якого треба вселятися поодиноці

13. Передумовою ноосфери як діалектичного заперечення біосфери є

- а) сродність;
- б) соборність;
- в) всеєдність;
- г) софійність.

14. Згідно філософії космізму Н. Ф. Фьодорова

- а) можна подолати смерть;
- б) можна здійснити воскресіння померлих;
- в) вирішити проблему заселення космосу

15. Під ноосферою В. І. Вернадський розумів

- а) виділений над біосферою мислячий пласт;
- б) якісно новий стан самої біосфери.

16 . Гранитна оболонка Землі (за Вернадським) - це

- а) не біосфера;
- б) область минулих біосфер;

1. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка. Основні положення: навч. пос. / В.С. Лозниця. – К.: ЕксОб, 1999. – 303 с.

Перелік літератури

1. Алексеев П.В. История философии / П.В. Алексеев. - М.: ТК Велби, Проспект, 2005. - 240 с.
2. Бабаев Ю.В. Основы философии / Ю.В. Бабаев. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 544 с.
3. Введение в философию: учебн. [для вузов] / [под. ред. И.Т. Фролова]. – В 2-х ч. – М.: Республика, 2003. – 623 с.
4. Голубинцев В.О. Философия для технических вузов /В.О. Голубинцев, А.А. Данцев, В.С. Любченко. – Р.-на-Д.: Феникс, 2001. – 503 с.
5. Губин В.Д. Философия: учебник / Губин В.Д., Сидорина Т.Ю. – М.: Гардарики, 2007. – 288 с.

6. История философии: конспект лекций / В.И. Воловик, В.И. Коляда, Л.Д. Кривега и др. - Запорожье: ЗГУ, 1994. - 320 с.
7. Кальной И.И., Сандулов Ю.А. Философия для аспирантов/ - Учебник. – СПб.: Лань, 2003. – 512 с.
8. Кохановский В.П. Философия: учебн. [для вузов] / В.П. Кохановский. – Р.-на-Д.: Феникс, 1998, - 573 с.
9. Краткая история философии / [под общ. ред. В. Г. Голобокова]. - М.: Олимп, Изд. АСТ, 1998. – 154 с.
10. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста /В.И. Вернадский. – М: Прогресс, 1988. – 142 с.
11. Русская философия / Под ред. Ю.В.Крянева, Л.Е. Моториной. – М.: Наука, 1991. – 197 с.
12. Баландин О.К. Вернадский: жизнь, мысль, бессмертие / О.К.Баландин. – М.: Высшая школа, 1988. – 213 с.
13. Сербиенко В.В. Жизнь и творческая эволюция Владимира Соловьев /В.В. Сербиенко. – М.: Наука, 1994. – 197 с.
14. Трубецкой Е.Н. Миросозерцание В.С.Соловьев а/ Е.Н. Трубецкой. – Т.1. – М: Наука, 1995. – 217 с.
15. Нижников С.А. Метафизика веры в русской философии /С.А.Нижников. – М.: ИНФРА - М, 2001, - 200 с.
16. Зеньковский В.В. Русские мыслители и Европа/ В.В.Зеньковский. – М.: Прогресс, 1997, - 189 с.
17. Спиркин А.Г. Философия: учебник / А.Г. Спиркин.— М.: Гардарики, 2006. – 736с.
18. Философия: учебник [для вузов] / [под ред. М.Н. Росенко]. – М.: Гардарики, 2005. – 430 с.
19. Філософія. Антропологія. Екологія. Ноосферна альтернатива та нові пізнавальні стратегії / [упоряд. В.Г. Табачковський]. – К.: Стилос, 2001. – 339 с.
20. Философия для аспирантов: учебник [для адъюнктов высш. образовательных учреждений МВД России] / В.П.Сальников, И.И. Кальной, Х.С. Гучериев, Ю.А. Сандулов; [под. ред. И.И. Кального].- СПб.: Лань, 1999. – 512 с.

21. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост.: Е.Ф.Губский, Г. В. Кораблева, В. А. Лутченко]. - М.: Инфра-М, 2003. - 576 с.
22. Хрестоматия по философии: учеб. пособие [тексты] / [сост.: П. В. Алексеев, А. В. Панин]. - М. : Проспект, 1998. - 576 с.
23. Шаповалов В.Ф. Основы философии. От классики к современности: учебн. пос. [для вузов] / В.Ф. Шаповалов. – М.: ГРАНД, 1999. –576 с.

Интернет-ресурсы:

1. Электронная библиотека по философии, философский словарь <http://filosof.historic.ru/>
2. Библиотека философии и религии <http://filosofia.ru/>
3. Сайт института философии РАН <http://www.philosophy.ru/>